

STRUKTURA ORGANIZACYJNA POLICJI PO 1989 r.

Daniel Piotrowski

Abstrakt

Niniejsza praca zawiera opis funkcjonowania, działania i realizowania przez Milicję Obywatelską, a późniejszą Policję zadań jakie zostały im powierzone podczas wykonywania swych obowiązków służbowych. Został przedstawiony podział struktury organizacyjnej i omówiony zakres zadań i obowiązków przełożonych sprawujących władze na wyznaczonych stanowiskach. W pracy możemy się doszukać informacji o poszczególnych jednostkach, które w okresie PRL-u stanowiły służby bezpieczeństwa publicznego, a które po nowelizacji ustawy o Policji zostały poszerzone o nowe wydziały i jednostki policji. Praca daje możliwość zapoznania się z wytycznymi odnośnie pracy w Policji i jej służby wobec społeczeństwa.

Abstract

This thesis describes the functioning and the implementation of activities which have been entrusted to the Citizens' Militia, latter police, while performing their duties. In this work there is also presented the division of organizational structure and discussed the range of tasks and duties of superiors who exercise authority on designated positions. The thesis contains information about individual units who in the period of Polish People's Republic constituted the public security service which has been extended to the new departments and units of the police after the amendments to the bill about police. The thesis also enables to learn about the directives regarding the work of the police and its services to the public.

Słowa kluczowe

Milicja Obywatelska, PRL, policja

Keywords

Citizens' Militia, Polish People Republic, Police

1. STRUKTURA ORGANIZACYJNA POLICJI

W 1989 roku w Polsce, jak również w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, nastąpiły zmiany gospodarcze i polityczno - ustrojowe. Z jednej strony dokonywały się zmiany na wolnym rynku i w przedsiębiorczości prywatnej, z drugiej następowała pełna demokratyzacja systemów ustrojowych. Reformy objęły swym działaniem również instytucje chroniące porządek publiczny i bezpieczeństwo. Przyczyniły się do zmian w resorcie spraw wewnętrznych, które miały wpływ na opinię publiczną.

Z dniem 6 kwietnia 1990 w życie weszła ustawa o Policji, na podstawie, której utworzono Policję, „jako umundurowaną i uzbrojoną formację przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego”²⁷.

Założeniem twórców ustawy było uporządkowanie i uregulowanie spraw Policji i policjantów w sposób kompleksowy. Porządek ten składał się z dwóch części. Pierwsza miała charakter ogólny i obejmowała organizację Policji, na drugą składają się przepisy o charakterze pragmatycznym.

Centralnym organem sprawującym władzę administracyjną jest Komendant Główny Policji, którego mianuje i odwołuje premier na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych po zasięgnięciu opinii Politycznego Komitetu Doradczego²⁸.

To Komendant Główny Policji określa zadania, do których należą:

- szczegółowe zasady organizacji i zakres działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji,
- metody i formy wykonywania zadań przez poszczególne służby policyjne, w zakresie nie objętym innymi przepisami na podstawie ustawy,
- program szkoleń zawodowych policjantów,
- zakres oraz szczegółowe warunki, tryb przeprowadzania oraz zasady oceniania testu sprawności fizycznej,
- szczegółowe zasady szkolenia zwierząt wykorzystywanych do realizacji zadań Policji, a także normy ich wyżywienia,

²⁷ Art.1Dz.U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

²⁸ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 5.

- szczegółowe warunki bezpieczeństwa i higieny służby, po konsultacji z Państwową Inspekcją Pracy,
- zasady etyki zawodowej policjantów, po zasięgnięciu opinii związku zawodowego policjantów,
- określa właściwość terytorialną komisariatów Policji na terenie swojego działania,
- tworzenie i likwidowanie ośrodków szkolenia i szkół policyjnych²⁹.

Od 2001 roku do zadań komendanta głównego Policji należy gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych³⁰.

Komendant Główny Policji wykonuje swe zadania wraz ze współpracownikami, których zadania, funkcje i stanowiska kierownicze komórek organizacyjnych określa zarządzenie nr 749 Komendanta Głównego Policji z dnia 27 maja 2010, które dotyczy regulaminu Komendy Głównej Policji (Dz. U. nr 6 , poz. 20 ze zm.). W skład Komendy Głównej Policji wchodzi następujące jednostki organizacyjne:

- Biuro Dochodzeniowo - Śledcze,
- Biuro Operacyjno - Rozpoznawcze,
- Biuro ds. Przystępności Gospodarczej,
- Krajowe Biuro Interpolu,
- Biuro Techniki Operacyjnej,
- Centralne Laboratorium Kryminalistyczne,
- Biuro Ruchu Drogowego,
- Biuro Prewencji,
- Biuro Kadr i Szkolenia,
- Biuro Prezydialne,
- Biuro Informatyki,
- Biuro Łączności,
- Biuro Gospodarki Technicznej i Zaopatrzenia,
- Biuro do Walki z Przystępnością Zorganizowaną,
- Redakcja Czasopism Policyjnych,
- Zarząd Administracyjno - Gospodarczy,
- Inspektorat Komendanta Głównego Policji³¹.

²⁹ Art.7 Dz.U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

³⁰ Art. 5 u. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych z dnia 6 lipca 2001r.

³¹ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s.5-6.

Oprócz jednostek organizacyjnych występują terenowe organy policji, w skład których wchodzi:

- komendanci wojewódzcy Policji (mianowani i odwoływani przez ministra spraw wewnętrznych na wniosek komendanta głównego Policji zaopiniowany przez wojewodę),
- komendanci rejonowi Policji (mianowani i odwoływani przez komendanta głównego Policji na wniosek komendanta wojewódzkiego zaopiniowany przez wojewodę),
- komendanci komisariatów Policji (mianowani i odwoływani przez komendanta wojewódzkiego Policji na wniosek komendanta rejonowego przez właściwy organ samorządu terytorialnego)³².

Ustawa wyróżniała również następujące rodzaje policji:

- a) policja kryminalna, która obejmuje służby:
 - dochodzeniowo - śledcze,
 - operacyjno - rozpoznawcze,
 - techniki kryminalistyczne,
 - techniki operacyjne
- b) policja ruchu drogowego i prewencji
- c) oddziały prewencji i pododdziały antyterrorystyczne
- d) policja specjalistyczna, która obejmuje kolejową, wodną i lotniczą
- e) policja lokalna³³.

Policja kryminalna ma za zadanie rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie przestępczości. Ze względu na rozległy charakter swoich działań niezbędne było powołanie specjalistycznych służb, które zajmowały się powierzonymi im zadaniami.

Służba *dochodzeniowo śledcza* miała za zadanie „ustalenie okoliczności popełnionych przestępstw, wykrywanie ich sprawców oraz zbieranie i utrwalanie materiału dowodowego dla potrzeb postępowania karnego. Zadania te są realizowane w drodze czynności procesowych wykonywanych w toku postępowań przygotowawczych (dochodzeń oraz powierzonych przez prokuratorów śledztw), a także w ramach zleczanych przez nich poszczególnych czynności śledczych”³⁴. Większość postępowań przygotowawczych przygotowywana jest przez jednostki policji szczebla podstawowego (komisariaty rejonowe i posterunki), a w sprawach

³² Tamże, s. 6.

³³ Tamże, s. 6.

³⁴ Tamże, s. 18.

większego znaczenia przekazywane są one do jednostek szczebla wojewódzkiego. Czynności procesowe wykonywane są z reguły przez policjantów służby dochodzeniowo - śledczej. Szczebel centralny omawianej służby stanowi Biuro Dochodzeniowo - Śledcze Komendy Głównej Policji, które zapewnia warunki do sprawnego i skutecznego rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania przestępczości oraz wykrywania ich sprawców. Ponadto organizuje, nadzoruje i kontroluje działalność dochodzeniowo - śledczą.

Kolejną służbę stanowią jednostki *operacyjno- rozpoznawcze*, które zajmują się „rozpoznawaniem, zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości za pomocą metod i form pracy operacyjno - rozpoznawczej, z tym że w odniesieniu do przestępczości gospodarczej zadanie to realizuje wyodrębniony organizacyjnie pion ds. przestępczości gospodarczej. W istocie więc pion operacyjno - rozpoznawczy zajmuje się przestępczością pospolitą, a także zwalczaniem związanych z nią innych zjawisk patologii społecznej np. narkomani³⁵. Zadania w ramach tej służby wykonywane są przez wyspecjalizowane ogniwa jednostek policji tj. wydziały, samodzielne sekcje, sekcje lub referaty operacyjno - rozpoznawcze. Wydziały operacyjno - rozpoznawcze komend wojewódzkich oprócz kontrolowania i nadzorowania czynności operacyjnych mogą podejmować decyzje w sprawach szczególnie poważnych ze względu na ich charakter. Na szczeblu centralnym istnieje Biuro Operacyjno- Rozpoznawcze oraz Biuro ds. Przestępczości Gospodarczej Komendy Głównej Policji. Obok tak poważnych zadań sprawują one również indywidualny nadzór nad realizacją spraw poważnie ważnych i skomplikowanych pod względem taktycznym i technicznym.

Następną służbę stanowią *techniki kryminalistyczne*, których zadaniem jest „zapobieganie i zwalczanie przestępczości przy wykorzystaniu metod oraz środków techniczno - kryminalistycznych³⁶. Na szczeblu podstawowym, w komendach rejonowych istnieją ogniwa techniki kryminalistycznej, które skupiają techników kryminalistycznych. Do zadań jakie wykonują w ramach swej pracy należy ustalenie wyglądu miejsca zdarzenia (opis słowny, szkice, fotografie, nagrania video), utrwalają przebieg czynności procesowych (eksperymenty śledcze, wizje lokalne). Laboratoria kryminalistyki funkcjonują w komendach wojewódzkich Policji, natomiast na szczeblu centralnym znajduje się Centralne Laboratorium Kryminalistyczne, które zatrudnia ekspertów kryminalistyki. Eksperci wykonują zadania na zlecenie jednostek

³⁵ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 18-19.

³⁶ Tamże, s. 20.

Policji, sądów i prokuratury. Uczestniczą w ważnych i trudnych oględzinach, ujawniając i zabezpieczając w ten sposób ślady kryminalistyczne do badań.

Ostatnia już służbę w policji kryminalnej stanowią *techniki operacyjne*, które zajmują się realizacją czynności operacyjnych w rozpoznawaniu i zwalczaniu przestępczości za pomocą środków technicznych, stosując kontrolę korespondencji, w celu uzyskania informacji i utrwalenia śladów i dowodów oraz obserwację, pułapki kryminalistyczne, działania maskujące³⁷. Czynności o charakterze wykonawczym stosuje się tylko na szczeblu wojewódzkim. Biuro Techniki Operacyjnej Komendy Głównej Policji, zajmuje się koordynacją działań techniczno - operacyjnych jednostek niższego szczebla oraz zajmuje się wdrażaniem nowych technik operacyjnych.

Policja ruchu drogowego stanowi kolejny organ policji, której zadaniem jest czuwanie nad bezpieczeństwem i porządkiem ruchu drogowym, kierowanie ruchem i jego kontrolowanie³⁸. Zadania te określone są i realizowane poprzez:

- sprawowanie bezpośredniego dozoru nad ruchem drogowym (kontrola stanu technicznego pojazdów, dokumentów upoważniających do kierowania pojazdami, stanu trzeźwości kierowców, akcje profilaktyczne);
- podejmowanie przedsięwzięć na rzecz poprawy stanu technicznego pojazdów, konstrukcji dróg, ich oznakowania, eliminowania miejsc niebezpiecznych dla ruchu, organizacji ruchu;
- współdziałanie z innymi podmiotami zobowiązanymi do podejmowania działań na rzecz bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym;
- prowadzenie akcji i działań propagandowych, wychowawczych czy instruktażowych na rzecz podnoszenia poziomu przestrzegania ruchu drogowego oraz rozwijania kultury wśród użytkowników dróg;
- stosowanie środków represyjnych i poza represyjnych wobec uczestników ruchu drogowego naruszających zasady bezpieczeństwa tego ruchu³⁹.

Służba ruchu drogowego obejmuje swym zakresem działania wszystkie szczeble organizacyjne Policji. Zadania te realizowane są głównie przez komórki ruchu drogowego (wydział, sekcje, referaty, grupy) w komendach rejonowych. Wydział ruchu drogowego na szczeblu wojewódzkim zajmuje się kontrolą i nadzorem pracy ogniw na szczeblu podstawowym. Biuro Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji zajmuje się nadzorem nad pracą ogniw ruchu drogowego w całym kraju,

³⁷ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 21.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże, s. 21-22.

analizuje stan bezpieczeństwa na drogach, planuje i wdraża działania na rzecz jego poprawy, ustala reguły współdziałania z innymi podmiotami.

Policja prewencji stanowi większość służb, ogniw i komórek organizacyjnych należących do tzw. policji mundurowej⁴⁰. Pion prewencji jest bardzo rozbudowany i realizuje wszelaką liczbę zadań. Niektóre z tych zadań nie mieszczą się w kompetencji policji prewencji. Dokonują zatem niezbędnej weryfikacji tych, że zadań można sformułować zakres zadań pionu prewencji, do której należy:

- zapobieganie oraz zwalczanie przestępstw i wykroczeń;
- przeciwdziałanie innym zjawiskom patologii społecznej, m.in.: alkoholizmowi, narkomanii, demoralizacji nieletnich, prostytucji;
- czuwanie nad bezpieczeństwem osób i mienia w miejscach publicznych;
- nadzór nad przestrzeganiem przepisów administracyjnych, regulujących różne dziedziny działalności publicznej, np. porządkowych, przeciwpożarowych, sanitarnych, budowlanych, meldunkowych, dotyczących broni i amunicji, dokumentów tożsamości, cudzoziemców, ochrony środowiska itp.;
- kontrola przestrzegania przepisów o ruchu drogowym, zwłaszcza przez pieszych użytkowników dróg;
- współdziałanie ze społecznością lokalną, organami administracji państwowej i samorządowej, organizacjami społecznymi, strażą miejską i innymi specjalistycznymi formacjami ochronnymi w zakresie zapobiegania przestępczości oraz organizowania społecznej samoobrony;
- utrzymanie ciągłości pracy jednostki Policji i jej gotowości do działań, a także realizacja działań specjalnych w zakresie ochrony osób i mienia⁴¹.

Policja prewencji realizuje swe zadania na wszystkich szczeblach organizacyjnych policji, realizuje swe zadania głównie na szczeblach podstawowych (komisariaty, komendy rejonowe). Organami wykonującymi te zadania są poszczególne wydziały, sekcje, referaty oraz funkcjonariusze. Wydziały prewencji komend wojewódzkich spełniają jedynie funkcje organizacyjne, nadzorcze i kontrolne wobec jednostek prewencji na szczeblu podstawowym. Na szczeblu centralnym nadzorem i kontrolą zajmuje się Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji.

⁴⁰ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 22-23.

⁴¹ Tamże, s. 22.

Oddziały prewencji stanowią kolejny rodzaj policji, która funkcjonuje poza strukturami organizacyjnymi jednostek terenowych policji i podlega bezpośrednio Komendantowi Głównemu Policji. Oddziały te są zorganizowane na wzór jednostek wojskowych (drużyny, plutony, kompanie, bataliony) i zostały powołane tylko w niektórych wojewódzkich miastach. Do zadań oddziałów prewencji należy:

- ochrona bezpieczeństwa publicznego oraz przywracanie porządku publicznego podczas zbiorowych aktów przemocy, zbiorowisk publicznych, nielegalnych demonstracji oraz strajków, w czasie których dochodzi do naruszeń prawa;
- ochrona porządku publicznego podczas katastrof i klęsk żywiołowych oraz podczas masowych imprez i uroczystości;
- prowadzenie działań pościgowo - blokadowych za szczególnie niebezpiecznymi przestępcami⁴².

Pododdziały antyterrorystyczne zostały powołane w większych miastach wojewódzkich, a w strukturze organizacyjnej Komendy Stołecznej Policji widnieją jako Wydział Antyterrorystyczny. Jednostki te są wykorzystywane do:

- zapobiegania i fizycznego zwalczania aktów terrorystycznych (wybuch lub zagrożenie wybuchem, zawładnięcie środkiem komunikacji powietrznej, wodnej lub lądowej, zamach na osobę lub jej uprowadzenie, opanowanie obiektu stałego, zamach na ważną instalację lub urządzenie);
- wykonywania w razie potrzeby, zadań przewidzianych dla oddziałów prewencji⁴³.

Policja specjalistyczna składa się z policji kolejowej, wodnej i lotniczej. Zadaniem tej jednostki organizacyjnej jest ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz zwalczanie przestępczości i innych zjawisk patologii społecznej na specyficznych obszarach (porty lotnicze, porty morskie, dworce osobowe i towarowe)⁴⁴.

Policja lokalna to rodzaj Policji związany ze społecznością lokalną na określonym terenie. Jednostkę organizacyjną stanowi posterunek policji, który realizuje swe zadania z zakresu ochrony porządku publicznego⁴⁵.

⁴² M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 24.

⁴³ Tamże, s. 24.

⁴⁴ Tamże, s. 25.

⁴⁵ Tamże, s. 25.

2 .ZAKRES UPRAWNIEŃ POLICJANTA

Policjant to osoba, która powołana jest do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jej zadaniem jest wykrywanie przestępstw i zapobieganie im w sposób zgodny z obowiązującymi normami prawnymi. Jest przedstawicielem prawa, do którego należy utrzymanie porządku nawet w sytuacjach ekstremalnych tj. klęski żywiołowe, katastrofy. Zwalcza terroryzm, unieszkodliwia zorganizowane grupy przestępcze, terrorystyczne i pojedyncze jednostki związane ze światem przestępczym. Policjanci w celu walki z przestępczością wykonują czynności operacyjno - rozpoznawcze, dochodzeniowo - śledcze i administracyjno - porządkowe.

Funkcjonariusze policji wykonując swe czynności mają prawo do:

1. legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości,
2. zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w Kodeksie postępowania karnego i innych ustaw,
3. zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także mienia,
4. przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw,
5. dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
6. żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, zwracania się o taką pomoc do jednostek gospodarczych, organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdego obywatela o udzielenie doraźnej pomocy⁴⁶.

Służba w szeregach policyjnych nie należy do prostych ponieważ wymaga od funkcjonariuszy wielu wyrzeczeń. Policjant musi podporządkować się stosunkom służbowym, do których zalicza się:

- ścisłą podległość służbową policjanta, która oznacza obowiązek podporządkowania się policjanta podczas wykonywania swych czynności

⁴⁶ Art. 15 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990r.

służbowych, jak również poleceniom i rozkazom zwierzchników oraz ograniczeniom wynikającym z dyscypliny służbowej;

- dyspozycyjność policjanta czyli możliwość wykonywania przez policjanta czynności służbowych poza godzinami służby oraz w dni wolne od pracy, a także możliwość wykonywania zadań przekraczających jego obowiązki;
- prawo do jednostronnego kształtowania sytuacji służbowej policjanta, co wiąże się z możliwością przenoszenia go na inne stanowisko, delegowania do odbycia służby w innej miejscowości bez zgody policjanta⁴⁷.

Wobec tak stawianych wymagań policjanci mają do wykonania wiele zadań w ramach swoich uprawnień. W razie niepodporządkowania się zatrzymanych, policjanci mają prawo zastosować następujące środki przymusu bezpośredniego:

1. fizyczne, techniczne i chemiczne środki służące do obezwładnienia bądź konwojowania osób oraz do zatrzymania pojazdów;
2. pałki służbowe,
3. wodne środki obezwładniające,
4. psy służbowe,
5. pociski miotane⁴⁸.

W przypadku zastosowania środków przymusu bezpośredniego, które określa art.16 ust.1 ich realizacja nie przynosi oczekiwanego rezultatu, policjanci mają prawo do użycia broni palnej:

1. w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie własne lub innej osoby,
2. w celu odparcia niebezpiecznego zamachu na siedziby najwyższych organów władzy i administracji państwowej, także na obiekty ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, dla gospodarki lub kultury narodowej oraz na przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne państw obcych,
3. przeciwko osobie, która wezwana do natychmiastowego porzucenia broni lub niebezpiecznego narzędzia nie stosuje się do tego wezwania i jej zachowanie wskazuje na bezpośredni zamiar użycia wobec człowieka broni lub innego niebezpiecznego narzędzia,

⁴⁷ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 59.

⁴⁸ Art.16 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990r.

4. przeciwko osobie, która usiłuje przemocą odebrać broń uprawnionemu do jej posiadania,
5. w celu odparcia bezpośredniego zamachu na konwój ochraniający osoby, pieniądze, tajne dokumenty lub przedmioty wartościowe,
6. w pościgu za osobą, wobec której użycie broni było dopuszczalne w sytuacjach określonych w pkt. 1 -5,
7. w pościgu za osobą podejrzaną o popełnienie szczególnie niebezpiecznego przestępstwa,
8. w celu udaremnienia ucieczki skazanego, tymczasowo aresztowanego bądź zatrzymanego szczególnie niebezpiecznego przestępcy⁴⁹.

Według przedstawionych uprawnień policjant znajdujący się na służbie ma do wykonania zadania, które ze względu na osobliwy charakter wymagają od niego jak najlepszego przygotowania zarówno teoretycznego i praktycznego.

3. OBOWIĄZKI I PRAWA POLICJANTA JAKO FUNKCJONARIUSZA PAŃSTWOWEGO

Wszyscy policjanci bez względu na to jakie zajmują stanowisko, stopień służbowy czy też staż służby zobowiązani są do:

1. Dochowania obowiązków wynikających z roty złożonego ślubowania⁵⁰, która nakazuje:
 - służyć wiernie Narodowi,
 - chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny,
 - strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywatel, nawet z narażeniem życia,
 - pilnie przestrzegać prawa,
 - dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej,
 - przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych,
 - strzec tajemnicy państwowej i służbowej,

⁴⁹ Art. 17 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁰ Art. 58 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

- strzec honoru, godności i dobrego mienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej⁵¹.

Ponadto policjant obowiązany jest odmówić wykonania rozkazu lub polecenia przełożonego, a także polecenia prokuratora, organu administracji państwowej lub samorządu terytorialnego jeśli wykonanie rozkazu lub polecenia łączyłoby się z popełnieniem przestępstwa. W przypadku odmowy wykonania rozkazu lub polecenia policjant zobowiązany jest poinformować Komendanta Głównego Policji z pominięciem drogi służbowej⁵².

2. Noszenia w czasie służby przepisowego munduru i wyposażenia⁵³. Wykonując czynności dochodzeniowo - śledcze lub administracyjno - porządkowe, policjant ma obowiązek okazania legitymacji służbowej lub znak identyfikacyjny⁵⁴.
3. Przestrzegania zakazu podejmowania pracy zarobkowej poza służbą bez zgody przełożonego⁵⁵.
4. Przestrzegania zakazu przynależności do partii politycznej⁵⁶.
5. Poinformowania swego bezpośredniego przełożonego o planowanym wyjeździe zagranicznym⁵⁷.
6. Poddania się raz w roku profilaktycznym badaniom lekarskim.

Wymienione wyżej obowiązki nie stanowią kompleksowych, ponieważ wiele innych wynika z różnych przepisów prawa, instrukcji służbowych oraz czynności jakie wykonują oni na określonym stanowisku.

Podczas pełnienia służby policjant, który podnosi swoje kwalifikacje, wzorowo wywiązuje się z powierzonych mu obowiązków, wykazuje się inicjatywą w działaniu może liczyć na udzielenie mu wyróżnienia w postaci:

1. pochwały,
2. pochwały w rozkazie,
3. nagrody pieniężnej lub rzeczowej,
4. krótkoterminowego urlopu,
5. przyznania odznaki resortowej,
6. przedstawienia do odznaczenia państwowego,

⁵¹ Art. 27 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵² Art. 58 ust. 2 - 3 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵³ Art. 60 ust.1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁴ Art. 61 ust. 1- 2 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁵ Art. 62 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁶ Art. 63 ust. 1- 4 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁷ Art. 64 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

7. przedterminowego mianowania na wyższy stopień policyjny,
8. mianowania na wyższe stanowisko służbowe⁵⁸.

4. ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA POLICJANTA

4.1 Odpowiedzialność dyscyplinarna

Policjant podczas wykonywania swych czynności służbowych musi działać zgodnie z obowiązującymi go normami prawnymi. W przypadku nie podporządkowania się może zostać wobec niego wymierzona kara dyscyplinarna w postaci:

1. upomnienia,
2. nagany,
3. surowej nagany,
4. nagany z ostrzeżeniem,
5. ostrzeżenia o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku,
6. wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe,
7. pozbawienia stopnia oficerskiego,
8. ostrzeżenia o niepełnej przydatności do służby,
9. wydalenia ze służby⁵⁹.

Policjant podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej, którą wymierza się po przeprowadzeniu postępowania dyscyplinarnego na wniosek przełożonego. Postępowanie nie może zostać wszczęte po upływie 90 dni od dnia otrzymania przez przełożonego wiadomości o popełnieniu przewinienia lub naruszeniu dyscypliny służbowej. Nie można również wymierzyć kary dyscyplinarnej policjantowi po upływie 1 roku od dnia popełnienia czynu.

4.2. Odpowiedzialność karna

Odpowiedzialność karna obejmuje policjantów, którzy nie działają zgodnie z prawem i popełnili przestępstwo bądź wykroczenie. Czyny popełnione przez policjantów w związku ze służbą można kwalifikować jako przestępstwa zawarte w kodeksie karnym oraz przestępstwa zawarte w przepisach karnych ustawy o Policji.

Do przestępstw zawartych w kodeksie karnym można zakwalifikować:

⁵⁸ Art. 87 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

⁵⁹ Art. 134 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

1. przestępstwa przeciwko wolności np. pozbawienie wolności (wskutek bezpodstawnego zatrzymania), zmuszenie do określonego zachowania (egzekwowanie od osoby zatrzymanej poniżających posług), naruszenie miru domowego(bezpodstawne przeszukanie mieszkania);
2. przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej (bezpodstawne użycie siły fizycznej lub innych środków przymus bezpośredniego);
3. przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (nieumyślne spowodowanie uszkodzenia ciała), które może wynikać z nieprawidłowego stosowania środków przymus bezpośredniego;
4. przestępstwo przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych (nadużycie władzy - przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków);
5. przestępstwo przeciwko wymiarowi sprawiedliwości np. użycie przemocy w celu wywarcia wpływu na świadka;
6. przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej⁶⁰.

Natomiast do przestępstw, które określone są w przepisach karnych ustawy o Policji zalicza się:

1. przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków podczas wykonywania czynności służbowych i naruszenie przez to dóbr osobistych obywatela. Kara jaką ponosi się za tego typu przestępstwo jest pozbawienie wolności na okres 5 lat;
2. używanie przemocy, moralne znęcanie się w celu uzyskania wyjaśnień karane jest kara pozbawienia wolności do lat 5;
3. wydanie rozkazu lub polecenia policjantowi o dokonaniu czynu stanowiącego przestępstwo. Czyn ten jest zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 5, a odpowiedzialność za wydany rozkaz ponosi przełożony lub policjant straszy stopniem⁶¹.

Za popełnione przestępstwo policjant odpowiada w trybie, który jest przewidziany zgodnie z przepisami kodeksu karnego oraz kodeksu postępowania karnego. Odnosnie wykroczeń, które może popełnić policjant ponosi on odpowiedzialność dyscyplinarną. Jednak w praktyce ten rodzaj odpowiedzialności rzadko znajduje zastosowanie w związku z wykonywaniem przez policjanta czynności służbowych.

⁶⁰ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 69.

⁶¹ M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 69-70.

4.3. Odpowiedzialność przed sądem honorowym

Odpowiedzialność przez sądem honorowym policjant ponosi w przypadku naruszenia zasad etyki zawodowej, a zwłaszcza honoru, dobrego mienia służby, godności. Przykład może Stanowić naruszenie godności munduru, znieważenie innego policjanta, naruszenie nietykalności cielesnej innego policjanta bądź urażenie go w inny sposób, który godził by w jego osobę. Sądy honorowe są wybieralne, co oznacza, że spośród funkcjonariuszy danej jednostki organizacyjnej wybiera się sędziów. Kadencja sądów honorowych trwa 4 lata, lecz nie wymierzają one kar, a stosują środki wychowawcze, w postaci:

1. ostrzeżenia,
2. zobowiązania policjanta do przeproszenia pokrzywdzonego;
3. zobowiązania policjanta do naprawienia wyrządzonej szkody;
4. wystąpienia z wnioskiem do organizacji związkowej lub społecznej o pozbawienie funkcji społecznej⁶².

4.4. Odpowiedzialność materialna

Odpowiedzialność materialna ponoszona przez policjanta, wynika z zachowania poprzez które wyrządza on szkodę w mieniu resortu spraw wewnętrznych. Rodzaj wyrządzonej szkody może polegać na zmniejszeniu stanu gotówki, utracie bądź zmniejszeniu środków majątkowych. Szczególną postacią szkody stanowią odszkodowania lub renty wypłacane przez resort spraw wewnętrznych, osobom trzecim w wyniku zaniechania działań przez policjanta.

W wyniku popełnionego zaniechania podczas pełnienia obowiązków służbowych policjant zobowiązany jest do poniesienia odpowiedzialności materialnej w wysokości trzymiesięcznego uposażenia bez względu na wysokość wyrządzonej szkody. W pełnej wysokości (obowiązek wynagrodzenia całego uszczerbku) policjant odpowiada za szkodę:

1. powstała wskutek utraty mienia powierzonego;
2. wyrządzoną przestępstwem;
3. polegającą na zniszczeniu lub uszkodzeniu pojazdu powierzonego do prowadzenia, jeżeli prowadzący znajdował się w stanie nietrzeźwym;
4. powstała w skutek wypłaty nienależnego świadczenia, a policjant był w złej wierze (tzn. przyjmując świadczenie wiedział, że ono mu się nie należy)⁶³.

⁶² M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 71.

Orzeczenia w takich sprawach wydawane są przez organ resortu spraw wewnętrznych po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego.

5. STANOWISKO POLICJI W LATACH 1970- 1980

System polityczny, który w 1944 r. przejął władzę na blisko pół wieku, zbudował swój aparat policyjny, pozbawiając go nie tylko jakiegokolwiek odrębności, ale także operował on fałszywymi znakami. Aparat bezpieczeństwa publicznego stanowił faktycznie aparat bezpieczeństwa państwa, który posiadał określoną formułę polityczną i ustrojową. Natomiast Milicja Obywatelska nie odwoływała się do aktywności obywatelskiej na rzecz dobra wspólnego, o czy może świadczyć jej nazwa własna lecz była organem państwowym, scentralizowanym, zhierarchizowanym, który odbiegał od zasady apolityczności i powiązany był z aparatem bezpieczeństwa. Władza próbowała walczyć z negatywnym wizerunkiem milicjanta, jednak wszelkie starania nie przynosiły oczekiwanego rezultatu. Współpraca, a właściwie zasymilowanie się z zniechęconą i nienawidzoną bezpieką odcisnęło ujemne piętno na wizerunku Milicji Obywatelskiej, które trwało do końca PRL-u.

W latach sześćdziesiątych pogłębiał się kryzys społeczno - polityczny, który spowodowany był ogłoszeniem 12 grudnia 1970r. uchwały Rady Ministrów o zmianie cen detalicznych na artykuły pierwszej potrzeby. W związku z tym wydarzeniem doszło do obniżenia stopy życiowej, na której ucierpieli najbardziej robotnicy co wywołało ogólne niezadowolenie z powodu znacznego pogorszenia się sytuacji materialnej wielu ludzi. Stało się to bezpośrednią przyczyną manifestacji na Wybrzeżu. Dnia 14 grudnia 1970r. w Gdańsku manifest rozpoczęli pracownicy Stoczni Gdańskiej, natomiast w Gdyni, Elblągu, Słupsku i Szczecinie przystąpiono do manifestu 20 grudnia tego samego roku.

1970r. na czele PZPR stanął Edward Gierek, który zapewniał, że jedną z zasad polityki partii jest rozwiązanie problemów gospodarczo - społecznych z narodem. 24 czerwca 1976 roku Prezes Rady Ministrów zapowiedział kolejną podwyżkę cen na artykuły spożywcze i rolne, co wywołało kolejne strajki i manifesty uliczne. Wzrastało niezadowolenie wśród klasy pracującej. Od 1976r. zaczął swoją działalność Komitet Samoobrony Społecznej - Komitet Obrony Robotników. W tym samym roku powstało również Polskie Porozumienie Niepodległościowe, które postulowało za całkowitą zmianą ustroju gospodarki narodowej.

⁶³M. Goettela *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta* cz. I, Szczytno 1995, s. 72.

W 1980r. ogłoszono kolejną podwyżkę cen co przyczyniło się do rozpoczęcia strajków w całym kraju, co stało się przyczyną kryzysu społeczno -politycznego. Powołano Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, który dążył do obalenia władzy ludowej. W dniu 13 grudnia 1981r. wprowadzono w Polsce stan wojenny, który zniesiono 22 lipca 1983r. W dniu 14 lipca 1983 roku Sejm, kierując się przemianami zachodzącymi w życiu społecznym uchwalił ustawę o urządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów(Ustawa z dnia 12 czerwca 1975r.). Ustawa ta jak i wydane później przepisy wykonawcze stały się podstawą do funkcjonowania SB, MO i wojsk MSW. Minister stał się naczelnym organem administracji państwowej państwa. Zostały one rozwinięte w art. 2 ust. 1, który wymieniał niemal wszystkie sfery działania ministra. Minister Spraw Wewnętrznych był odpowiedzialny za:

- szeroko rozumianą ochronę bezpieczeństwa państwa, między innymi zwalczanie

terroryzmu, szpiegostwa, sabotażu i tym podobnych, a także za kierowanie działaniami z zakresu tajemnicy państwowej i służbowej;

- ochronę porządku publicznego, spokoju w miejscach publicznych i środkach komunikacji publicznej, bezpieczeństwa w ruchu drogowym
- ochronę życia, zdrowia obywateli, mienia obywateli i społecznego przed zamachami na to mienie;
- zwalczanie przestępstw i wykroczeń, podejmowanie środków zapobiegających popełnianiu przestępstw i wykroczeń, współdziałanie z organami państwowymi oraz organizacjami społecznymi i spółdzielczymi w tej materii;
- sprawy organizacyjno - mobilizacyjne i obronne resortu spraw wewnętrznych;
- wykonywanie zadań z zakresu obronności, zawartych w przepisach o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej;
- ochronę granic państwa, między innymi organizowanie kontroli ruchu granicznego oraz zabezpieczanie nienaruszalności znaków i urządzeń granicznych;
- zwierzchni nadzór nad ochroną przeciwpożarową i współpracę w zakresie usuwania skutków klęsk żywiołowych i innych zdarzeń;
- nadzór nad Ochotniczą Rezerwą Milicji Obywatelskiej, Strażą Przemysłową oraz innymi uzbrojonymi formacjami specjalistycznymi (zakres tego nadzoru był określony w odrębnych przepisach);

- nadzór nad kolegiami do spraw wykroczeń, sporządzanie wytycznych do polityki orzecznictwa w sprawach o wykroczenia.

Ustawa stanowiła, że Minister Spraw Wewnętrznych wykonywał swoje obowiązki poprzez Służbę Bezpieczeństwa, Milicję Obywatelską oraz podległe jednostki wojskowe i straż pożarną. Opiniowała również, że funkcjonariusze SB i MO w celu rozpoznawania i zapobiegania działaniom, które godziłyby w bezpieczeństwo i porządek publiczny państwa mogliby podejmować czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowe - śledcze czy administracyjno-prawne. Funkcjonariusze mogli legitymować osoby lub w inny sposób ustalać ich tożsamość, zatrzymać osoby (w sposób zgodny z przepisami kodeksu postępowania karnego), przeszukiwać osoby, pomieszczenia, dokonać kontroli osobistej, przeglądać zawartość bagaży, sprawdzać ładunek w portach, na dworcach, w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej. W ramach swoich działań mogli także żądać pomocy od kierowników instytucji państwowych, dozorców, administratorów domów, sołtysów, członków MO, jak również od każdego obywatela nagłych wypadkach.

W latach osiemdziesiątych zwiększyły się uprawnienia ORMÓ, natomiast zmniejszył się stopień konfrontacji militarnej w strefie dziewięciu państw, które pozostawały pod wpływem Związku Radzieckiego. „Solidarność” pozostawała zwarta i nie zamierzała ustąpić. Zaistniała możliwość rozwoju państw w Organizacji Narodów Zjednoczonych, odprężyły się również stosunki Wschód - Zachód. U progu lat dziewięćdziesiątych opracowano nową koncepcję, opierającą się na demokratycznym państwie prawnym. Powstała wolna III Rzeczpospolita.

Bibliografia

Goettela M., *Podręcznik policjanta. Status prawny Policji i policjanta*, cz. I, Szczytno 1995.

Akty normatywne:

Art.1Dz.U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

Art.7 Dz.U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.

Art. 5 U. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych z dnia 6 lipca 2001r.

- Art. 16 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 17 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 58 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 27 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 58 ust. 2 - 3 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 60 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 61 ust. 1- 2 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 62 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 63 ust. 1- 4 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 64 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 87 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.
- Art. 134 ust. 1 Dz. U. z dnia 6 kwietnia 1990 r.